

Esilist. Hlö 5/20.1.1989

M

SAVONLINNA, Matarinsalmi, muinaisjäännökset

Lampo-, Niini- ja Vahtisaarissa

Myt 1000 00 2429

Tarkastuselonteko
historialliseen aikaan
kuuluvista ja yhdestä
ajoittamattomasta
muinaisjäännöksestä

Esa Laukkanen 1988

Arkistotiedot tarkastetuista muinaisjäännöksistä

Kunta: Savonlinna

Rekisterikylä: Tolvanniemi (kaikissa tarkastuskohteissa)

Tilat: Lamposaari kuuluu Saarela-nimiseen tilaan, RN:o 3:20; Niinisaari samannimiseen tilaan RN:olla 2:13 ja Vahtisaari puolestaan Vahtisaari-nimiseen tilaan RN:olla 7:21

Tilojen omistajat: Saarela 3:20, Kuosmanen, Antti Juhani, osoite:
Olavinkatu 34 B 19, 57130 SAVONLINNA

Saarela 2:13, Leinonen, Pirkko Aulikki, osoite:
Presidentinkatu 6 A, 21100 NAANTALI

Vahtisaari 7:21, Larjavuo, Lauri Vihtori, osoite:
Koulukatu 6 B 19, 57130 SAVONLINNA

Sijainnit: Lamposaari peruskartalla n:o 4211 05 "Varparanta"

x = 6872 53 - 6872 86	p = 6873 26 - 6873 58
y = 436 65 - 437 06	i = 594 08 - 594 48
z = 77-80	k = 77-80

Niinisaari peruskartalla n:o 4211 04 "Aholahdi"

x = 6869 78 - 6869 94	p = 6870 46 - 6870 60
y = 435 64 - 435 84	i = 593 20 - 593 38
z = 80-90	k = 80-90

Vahtisaari peruskartalla n:o 4211 04 "Aholahdi"

x = 6869 14 - 6869 18	p = 6869 80 - 6869 84
y = 435 28 - 435 35	i = 592 88 - 592 95
z = 80-83	k = 80-83

Kiinteistötunnukset: K740S547R3T20, K740S547R2T13, K740S547R7T21

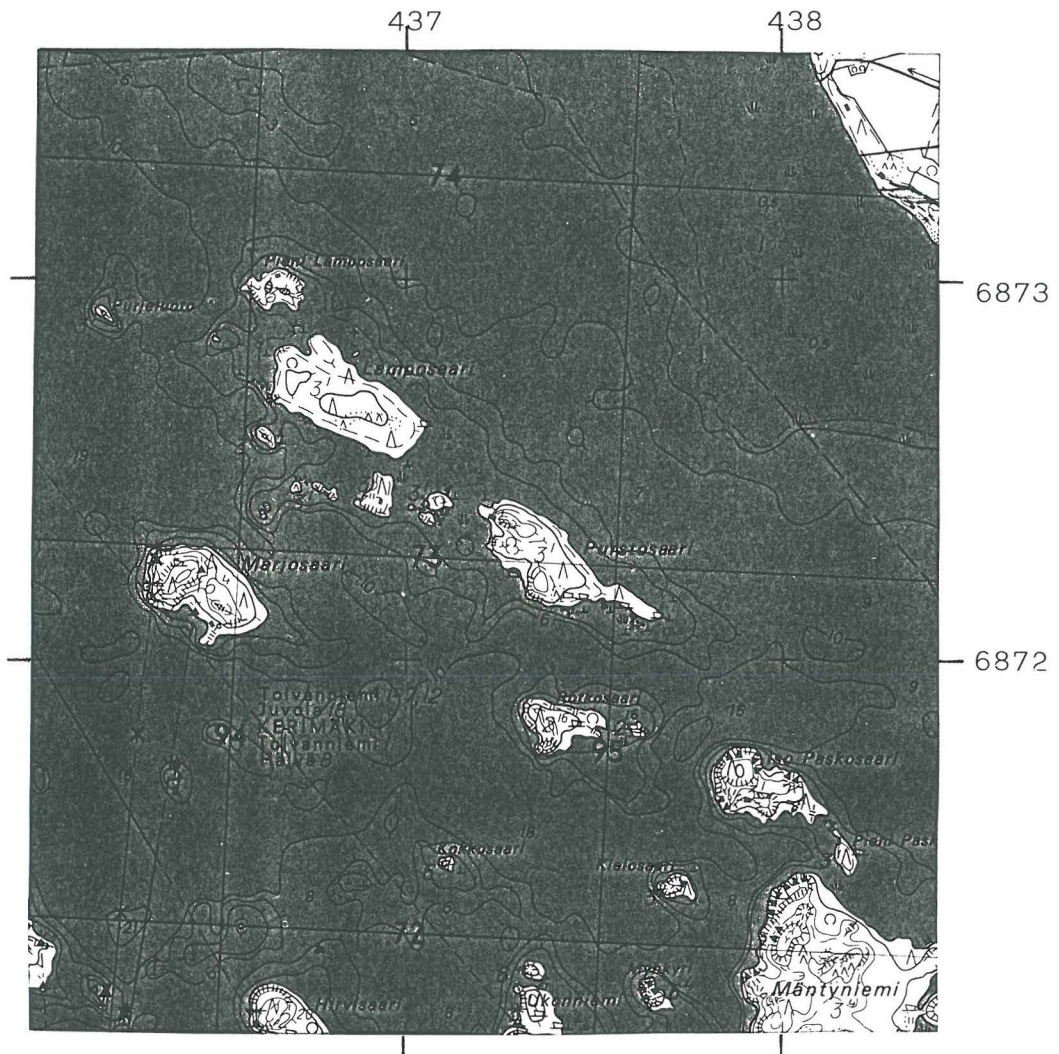
Valokuvat: Negatiiveja museoviraston esihistorian toimiston arkistossa:
F 74081-2

Tutkimukset: -

Löydöt: -

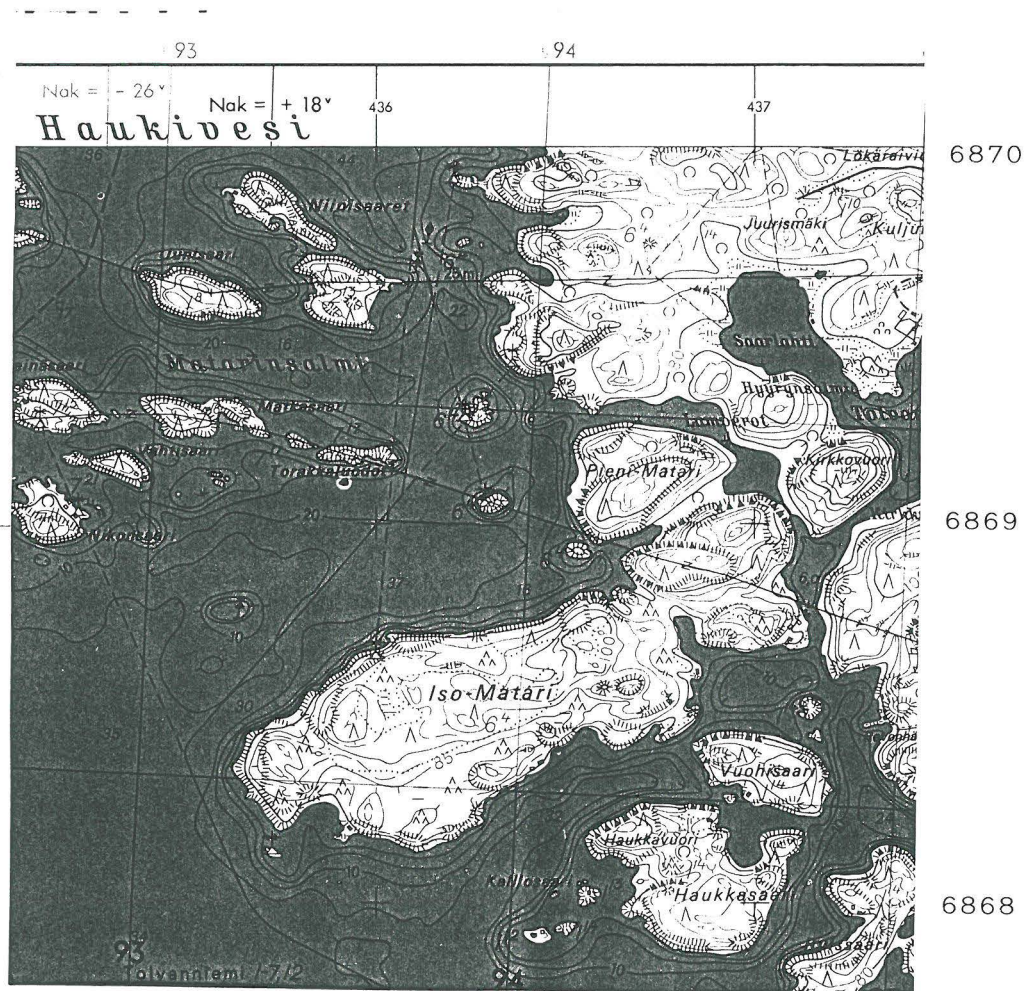
Kirjallisuuslähteitä: Pelkonen, Antero: Entis-ajan muistoja Rantasalmen kihlakunnasta, sivut 107-109. Helsinki 1902.

Lamposaaren muinaisjäännökset peruskarttatahdellä n:o
4211 05 "Varparanta" mittakaavassa 1:20 000

Kartan painovuosi 1975, päällepainatukset 1987.

Niinisaaren ja Vahtisaaren muinaisjäännökset peruskartta-
lehdellä n:o 4211 04 "Aholahti" mittakaavassa 1:20 000.

Kartan painovuosi 1975.

Savonlinnan Niinisaaren, Lamposaaren ja Vahtisaaren väitetyt sotavarustukset tarkastettiin 1.-2.1988 niiden kunnan selvittämiseksi. Tarkastuskäynnit näihin saariin tekivät Juhani Grönhagen Savonlinnan museosta ja Esa Laukkanen museovirastosta.

Kun tarkastuksiin ryhdyttiin, oli käytettävissä ennestään varustuksia koskevia Antero Pelkosen julkaisemia tietoja lähes sadan vuoden takaa, mutta ei mitään uudempia havaintoja näiden muinaisjäännösten tilasta. Antero Pelkonen kirjoitti v. 1902 ilmestyneessä Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirjassa n:o 22 yksityiskohtaisia tietoja Niinisaarella, Lamposaaressa ja Vahtisaarella olevista kaivannoista ja rakennelmista, jotka hän lienee nähnyt liikkueensa kenttätyössä Savonlinnan seudulla v. 1891. Pelkonen kirjoitti:

"Ensimmäinen näitä sotamuistoisia saaria, pohjoisesta tullen, on L a m p o s a a r i , joka on pienen Haukiveden eteläpäässä. Siinä on kolmattakymmentä maakuoppaa, joissa Kustaa III:n sodan aikaan oli sotaväkeä asustanut. Kuopat ovat nelisnurkkaisia, suorakaiteen muotoisia ja näyttää niihin kuhunkin sopineen makaamaan 4 á 5 miestä. Jokaisen tämmösen yhdessä nurkassa on ollut pienenen uuni, kivistä, joskus tiilistä, tehty ilman savi-laastia. Semmosia uunia tekevät nykyään lapset talosilla ollessaan. Luultavasti oli haudan päällä telttä tai joku muu katos."

Tarkastuskäynnillä havaittiin suorakaiteen muotoisia kuoppia Lamposaaren maastossa siellä täällä. Pelkosen mainitsemia uunirakennelmia ei ollut jäljellä tai ei ainakaan näkyvissä. Kuoppien tarkkaa lukumäärää on mahdotonta ilmoittaa ilman Lamposaaren maaston perinpohjaista läpikäymistä, jota tarkastuskäynnillä ei ollut aikaa tehdä. Pelkosen arvio vaikutti kuitenkin olevan oikeaa suuruusluokkaa.

Jatko edelliseen lainaukseen kuuluu:

"Saaren eteläpuolen keskikohdalla on noin 9-10 metriä pitkä, 4-5 m leveä, tasainen kivijalantapainen, jonka piirin sisuskin oli kiviä täynnä, multaa välissä. Tätä arveltiin ryssien laituriksi, mutta minusta se näytti rakennuksen pohjalta, sitä enemmän, kun eräässä nurkassa olin huomaavinani uunin sijankin. Eräs tarina kertoi tässä saarella asustaneen venäläistä sotaväkeä, mutta toinen tiesi, että siinä on ollut ruotsalaisen sisävesilaivaston asema silloin kun ryssät vallitsivat Niini- ja Vahtisaaria, jotka ovat muutaman kilometrin päässä etelämpänä. Ruotsalaisten Lamposaaressa ollessa oli muuan venäläinen joukkokunta, joka majaili Niittylahdessa, käynyt heitä saaren vastapäätä olevalta niemen häikältä käsin hätyyttämässä, mutta ampumalla pakoitettiin peräytymään: rohkeat kasakat olivat hevoistensa seljässä lähestyneet niemen nenästä saareen päin pistävää matalikkoa pitkin jo jotenkin lähelle Lamposarta, mutta kun

sieltä tarkat laukaukset tervehdykseksi laskettiin, niin kiire pako oli aronpojille tullut."

Lamposaaren etelärannan keskipaikkeilla on kivikko, jota Pelkonen on varmaankin edellisessä tekstinkatkelmassa tarkoittanut. Uunin sijaa siitä ei nyt havaittu, mutta muuten se läheisesti vastaa Pelkosen kuvausta.

Pelkosen kuvaus Niinisaaren rakennelmista kuuluu:

"Enemmän varustettu näistä saarista on N i i n i s a a r i , joka onkin siihen tarkoitukseen sopivimmalla paikalla, salmen kaapeimmassa kohdassa, ja siitä on selvä näkyala pohjoiseen Lamposaareen ja Haukivedelle päin. Jo itse saaren muotokin on edullinen sotapuuhin. Sen pohjoisranta on jyrkänlaista kalliota, jota sinänsä jo sopi käyttää vallina ja patterina. Pitkin tätä kalliota on kyhätty miehen nostannaisista ja suuremmistakin kivistä koommin Matarinniemen puoliseen päähän noin kymmenkunta meetriä pitkä, suora latomus. Kulkien läntiseen suuntaan jatkuu samallaista melkein saaren länsi päähän asti, niin että suoran vallin keskeyttävät ainoastaan jonkunlaiset "vallinsarvet", jotka paljon muistuttavat Orisalmen Linnasaarella olevan saarron samallaisia laitoksia. Edellisenä kesänä (siitä lukien, kun siellä kävin, nim. v. 1891) seudun yli kulkenut hirmumyrsky oli kaatanut puita sikinsokin varustusten päälle, niin että oli vaikea saada niistä oikeata selkoa. Mutta sikäli kun kykenin erottamaan oli noita "sarvia" tai rakennusten pohjia - vai miksi niitä nimittäisin - 3 luvultaan, ja niistä 2 läntisintä paljoo suuremmat kolmatta, joka on melkein saaren keskikohdalla ja ainoastaan noin pari-kolme meetriä kukajannekin. Ovenaukko oli kaikissa etelään, saaren sisään päin. Nämä ilman savilaastia tai multaa kokoon ladotut, ylipäänsä vielä noin 1/2 ja 2/3 meetriä korkeat vallit ovat arvattavasti paljon vanhemmat - ehkä vanhemmat Orisalmen saartoaikin - kuin se sorasta tehty, puoliympyrän muotoinen, noin pari meetriä korkea varustus, joka on saman saaren luodenurkalla, hiukan matalammalla paikalla, kuin äskeiset kivivallit. Siinä on selvästi nähtävänä 2 kanuunan paikkaa, jotka ovat olleet suunnatut pienelle Haukivedelle päin. Tämä viimeksi mainittu on jotenkin samanlaatuinen ja ehkä saman-aikuinenkin kuin parhaiten säilyneet Punkaharjun varustukset."

Pelkosen mainitsema kivivalli on vieläkin selvästi havaittavissa maastossa. Soravalli on myös yhä paikallaan, ja se on hyvin ajateltavissa Pelkosen tavoin tykkiasemaksi. Todettakoon Pelkosen käyttämästä vertailukohdasta se, että nimityksellä "Orisalmen saarto" hän on tarkoittanut Savonrannalla sijaitsevaa Orivirran saarron nimellä nykyisin tunnettua linnoitusrauniota.

Niinisaarella olevista kuopanteista Pelkonen kirjoitti:

"Paitsi näitä jo lueteltuja muistoja on siinä saarella vielä muutamia hautoja; löysin niitä kymmenen, samallaisia kuin Lamposaaressakin, ja kerrottiin niissäkin sotamiesten asuneen. Muutoin olen arvellut, että noita "vallinsarviakin" on mahdettu käyttää

sotamiesten asuntolina siten, että niiden päällä on ollut puinen salvos tai telttä. Kaikesta päättäen näytti minusta siltä, että nuo kivilatomukset ovat paljoo vanhemmat kuin sotavarustus."

Samat Pelkosen mainitsemat kuopanteet havaittiin tarkastuskäynnillä myös 1.8.1988.

Vahtisaaresta Pelkonen kirjoitti: *ruj. 1000 OD 2427*

"Vähän matkaa Niinisaaresta etelään, melkein Matarinniemen ne-
nässä, on *V a h t i s a a r i* - nimi, joka osoittaa saaren
muinaista sota-tarkoituksellista käytäntöä. Asemansa puolesta on
sekin siihen erittäin sopiva: jo kaukana Haukivedellä tulevat
vihollisvenheet voi siitä havaita, ja merkeillä (esim. kokolla)
voi uutisen heti ilmoittaa Savonlinnaan, joka näkyy Haapaveden
eteläpuolella. Omituisen aivan kuin sotamiehen vahtikopiksi aijo-
tun kivirakennuksen siitä löysinkin: se on noin muutaman metrin
laajuinen ja pari metriä korkea kivikehä, joka sijaitsee koommin
Matarinniemen puoleisessa päässä. Isonlaisista kivilohkareista
ovat sen seinät kudotut."

Tarkastuskäynnillä 1.8.1988 todettiin kiviröykkiö Pelkosen ilmoitta-
masta paikasta. Nykyisin, kun sisämaan lapinraunioihin kiinnitetään
enemmän huomiota, kuin Pelkosen aikana on tehty, voidaan kylläkin pe-
rustellusti pohtia myös sitä ajatusta, että Vahtisaaren kivikko olisi-
kin lapinraunion tyyppiä oleva hautamerkki.

Niini-, Lampo- ja Vahtisaaren tarkastuskäynteihin 1.-2.8.1988 käytet-
tävässä ollut aika ei riittänyt kohteiden tarkan sijainnin määrittämi-
seen, yksityiskohtaisten muistiinpanojen tekemiseen niistä, eikä asema-
piirrosten laatimiseen. Nämä perustavaa laatua olevat toimenpiteet
siten lykkäytyivät epämääräiseen tulevaisuuteen.

Mainittavia kunnostustoimenpiteitä eivät tarkastuskäynnin kohteina
olleet muinaisjäännökset tällä hetkellä vaadi. Olisi suotavaa, että
selostusteksteillä varustetuilla opastauluilla näiden paikkojen histo-
riallinen merkitys tuotaisiin ajan mittaan yhä useampien tietoon.

Savonlinnassa *27.12.1988 Eero Laakkonen*

SAVONLINNA, LAMPOSAARI

F 74082. Arveltu laiturin kiveys Lamposaaren etelärannalla.